

Extern granskning behövs även av åsikter och debatt

... men det skall vara högt i tak för kontroversiella synpunkter

Se artiklarna med start på sidan 4738 i detta nummer.

Referentbedömningen, »peer review», har en lång tradition i biomedicinska tidskrifter [1]. Tanken att garantera en opartisk och sak-kunnig bedömning genom att låta fristående experter inom ämnesområdet granska vetenskapliga dokument är dock inte unik för vetenskapliga tid-

dömning är naturligtvis en truism, eftersom det inte alltid är möjligt att hitta referenter fria från potentiella latent in-tressekonflikter med författaren. I fall där författaren tillhör en konkurrerande vetenskaplig fa-lang finns

på en femgradig skala framkom inte [5, 6].

En oväntad observation i studier som granskat referentprocessen är att redaktioner tycks hellre fria än fälla, dvs är mer benägna att följa referentens rekommendation om accept än rekommendation om avslag [7].

Detta kan tyckas paradoxalt med tanke på att redaktörer

tycks värdera referenter efter deras förmåga att uppmärksamma eventu-

ella fel i granskade uppsatser [7]. Tänkbara

tolkningar av dessa observationer är dels att det finns inbyggda informella spärrar

som hindrar refuseringar baserade på ett enskilt negativt utlåtande, dels att förekomsten av formella fel i ett manuskript inte behöver vara utslagsgivande

för om arbetet slutligen accepteras eller ej.

Räcker läsekretsen som bedömare av debatt- och korrespondensinlägg?

ILLUSTRATION: LASSE PERSSON

skrifter; den tillämpas i samma utsträckning tex av forskningsråd. Det finns en etablerad praxis för hur man väljer referenter, med särskild hänsyn till att det inte skall föreligga vare sig in-tressekonflikter eller intressegemenskap med författarna – i den mån som denna information går att få fram.

Både den vetenskapliga produktions omfång och de vetenskapliga kon-takternas komplexitet är idag av en så-dan dignitet att »peer review»-granskningens ändamålsenlighet och objektivitet i denna nya situation har ifrågasatts [2].

Gjorda försök att utveckla och modifiera granskningsprocessen har dock inte alltid varit framgångsrika [3].

det risk för att referenten intar rollen mer som motpart i en vetenskaplig konflikt än som utomstående granskare. Det kan då bli författarens identitet snarare än faktiska svagheter i manuskriptet som avgör om ett manuskript får en negativ bedömning.

Mer systematiska undersökningar av hur referenter bedömer kvaliteten hos granskade manuskript tyder dock på att partiska referentbedömningar är mer att betrakta som olycksfall i arbetet. Granskningsutlåtanden påverkas mindre än väntat av personliga tyckanden och sympatier [4].

Studie av 646 manus

I två randomiserade studier, omfattande sammanlagt 646 manuskript, granskades varje arbete både av en referent som kände till författarnas identitet och av en referent för vilken författarnas identitet var omsorgsfullt maskerad. Några systematiska skillnader mellan utlåtandena från de två referentgrupperna med avseende på rekommendation om accept, tidsåtgången för referentbedömningen eller referenternas egen ranking av manuskriptets kvalitet

Skall diskussionsinlägg genomgå bedömning?

Referentbedömning av traditionella vetenskapliga manuskript tycks fylla kraven på objektivitet och opartiskhet och bidrar sannolikt till att öka artiklarnas kvalitet – men hur förhåller det sig med arbeten av debatt- eller diskussionskaraktär?

Åke Thörn och Hans Hallberg framför i detta nummer av Läkartidningen ett antal väl underbyggda argument för att den traditionella referentbedöm-

Ingen garanti för opartisk bedömning

Att en referentbedömning i sig inte alltid är en garanti för en opartisk be-

Författare

JOSEF MILERAD

docent, medicinsk chefredaktör, Läkartidningen.

E-post: josef.milerad@lakartidningen.se

ningen inte passar för denna typ av arbeten, eftersom de bedömningsgrunder efter vilka vetenskapliga arbeten granskas inte är avsedda för åsiktsbaserade uppsatser. En åsikt kan inte härledas på samma strikta sätt som en konklusion i en studie. Dessutom bör det kanske i en åsiktsartikel finnas utrymme för fria tolkningar och spekulativa tankegångar.

Inga anvisningar finns

Det finns mig veterligt inga anvisningar vare sig för hur externa granskare bör bedöma åsiktsbaserade artiklar eller för vad som är en lämplig form för redaktionell granskning av denna typ av arbeten [8], men ämnet har diskuterats flera gånger i Läkartidningens redaktion.

För den stora del av debatt- och korrespondensinlägg som granskas enbart av redaktionen fungerar vår läsekrets i praktiken som en stor grupp externa granskare. När det gäller debattartiklar av längre och mer resonerande art, och där mer specifika medicinska frågeställningar tas upp, kan extern granskning behövas.

Åke Thörns och Bengt Hallbergs inlägg understryker vikten av att tydligt klassificera artiklar, så att en granskning kan göras utifrån riktiga förutsättningar. På samma sätt som en korrekt genomförd observationsstudie riskerar att refuseras om den skulle granskas som en evidensbaserad artikel måste åsiktsbaserade artiklar hållas isär från traditionella vetenskapliga artiklar och även granskas utifrån andra villkor.

Konstruktiv kritik

Eftersom en redaktion inte är bunden att följa en negativ referentbedömning kan det ibland till och med vara av värde för författare att få ta del av kritiska synpunkter, även om dessa inte är helt relevanta med hänsyn till arbetets utgångspunkter. Referentbedömningen speglar en del av den vetenskapliga opinionen, och om opinionsläget tyder på

” ” Att en referentbedömning i sig inte alltid är en garanti för en opartisk bedömning är naturligtvis en truism, eftersom det inte alltid är möjligt att hitta referenter fria från potentiella latent intressekonflikter med författaren. I fall där författaren tillhör en konkurrerande vetenskaplig falang finns det risk för att referenten intar rollen mer som motpart i en vetenskaplig konflikt än som utomstående granskare.

låg acceptans för artikelns slutsatser kan detta vara bra att känna till.

Det är förvisso sant att referentbedömningar i en vid mening speglar dagens vetenskapliga paradigmer och i den bemärkelsen är tidsdokument. Ur detta perspektiv kan en liberal attityd till publicering av kontroversiella manuskript vara befogad. Att redaktörer till skillnad mot referenter skulle stå för vidsyntheten får nog anses obevisat, och att inhämta externa granskarsynpunkter är troligen, trots metodens begränsningar, en garanti mot alltför subjektivt färgade bedömningar.

Många tidskrifter publicerar kritiska kommentarer – ett slags öppna referentutlåtanden – tillsammans med den aktuella artikeln. Man låter olika synpunkter komma fram och överlåter åt läsaren att ta ställning. Det är en modell som det kan finnas anledning att pröva i Läkartidningen.

Referenser

1. Godlee F, Jefferson T, eds. Peer review in health sciences. London, England: BMJ Publishing Group, 1999.
2. Judson HF. Structural transformations of the sciences and the end of peer review. JAMA 1994; 272: 92-4.
3. Godlee F, Gale CR, Martyn CN. Effect on the quality of peer review of blinding reviewers and asking them to sign their reports: a randomized controlled trial. JAMA. 1998; 280: 237-240.
4. Kassirer JP, Campion EW. Peer review: crude and understudied, but indispensable. JAMA 1994; 272: 96-7.
5. Justice AC, Cho MK, Winkler MA, Berlin JA, Rennie D, and the PEER investigators. Does masking author identity improve peer review quality? A randomized controlled trial. JAMA 1998; 280: 240-2.
6. Van Rooyen S, Godlee F, Evans S, Smith R, Black N. Effect of blinding and unmasking on the quality of peer review: a randomized trial. JAMA 1998; 280: 234-7.
7. Callaham ML, Baxt WG, Waeckerle JF, Wears RL. Reliability of editors' subjective quality ratings of peer reviews of manuscripts. JAMA 1998; 280: 229-31.
8. Colaizzi LA. Peer review in journals indexed in Index Medicus. JAMA. 1994; 272: 156-8.